

Friedrich Nietzsche, filozof al culturii, filolog, scriitor, una dintre personalitățile ilustre ale gândirii moderne din secolul al XIX-lea, s-a născut la 15 octombrie 1844 la Röcken, lângă Lützen, în Germania, într-o familie de pastori luterani. După studiile liceale la colegiul din Pforta urmează cursurile universităților din Bonn și Leipzig, mai întâi la facultatea de teologie, apoi la cea de filologie clasică, avându-l ca profesor pe cunoscutul Friedrich Wilhelm Ritschl. Distingându-se, încă din timpul studiilor, ca un strălucit cercetător, Nietzsche este propus de Ritschl pentru catedra de filologie clasică la Universitatea din Basel, pe post de profesor, post pe care-l ocupă în 1869. Din acea perioadă datează prietenia lui Nietzsche – el însuși muzician și compozitor – cu Richard Wagner, ale cărui personalitate și operă au avut asupra gândirii nietzscheene o influență substanțială. Decisiv a fost însă pentru această gândire contactul cu filozofia lui Schopenhauer. În 1872 apare *Nașterea tragediei din spiritul muzicii*, studiu de un deosebit ecou; între 1873–1876, *Considerații inactuale* – o culegere de studii și reflecții filozofice. Începând din 1876, starea sănătății sale se înrăutățește treptat, astfel încât, în 1879, renunță la postul de profesor, stabilindu-se alternativ în Elveția, la Sils-Maria pe valea Innului, în Italia și în sudul Franței, și consacrându-se doar scrisului. Din 1878 datează *Omenesc, prea omenesc*, în 1881 apare *Aurora. Gânduri asupra prejudecăților morale*, în 1882, *Știința voioasă*, în 1883–1884, *Așa grăit-a Zarathustra*, în 1886, *Dincolo de bine și de rău*, în 1887, *Despre genealogia moralei*, precum și noi ediții ale lucrărilor anterioare. În 1889 apare *Amurgul idolilor*. În același an, Nietzsche, grav bolnav psihic, este internat în diferite clinici. După câteva intervale de remisiune, în care se ocupă de reeditări, de traduceri din operele sale și își continuă corespondența, se stinge din viață în 1900 la Weimar.

CUPRINS

Prefață la ediția a doua (1886)	9
„Glumă, viclenie și răzbunare“ <i>Preludiu în rime germane</i>	17
Cartea întâi	35
Cartea a doua	83
Cartea a treia	125
Cartea a patra <i>Sanctus Januarius</i>	175
Cartea a cincea <i>Noi cei fără de teamă</i>	223
Apendice <i>Cântecul prințului Vogelfrei</i>	285

Trăiesc sub acoperișul meu,
Pe nimeni nu l-am urmat fidel,
Și-am râs de acel maestru eu
Ce însuși nu și-a râs de el.

Pe pragul casei mele

PREFAȚĂ LA EDIȚIA A II-A

(1886)

1

Poate că această carte nu are nevoie numai de o prefață; în final tot ar mai rămâne îndoiala dacă cineva s-ar putea apropia prin prefete de *trăirile* acestei cărți fără a fi trăit el însuși ceva asemănător. Cartea pare scrisă în graiul unui vânt de moină: există în ea zburdălnicie, neliniște, contradicție, vremuială de aprilie, astfel încât te gândești tot timpul atât la vecinătatea iernii, cât și la *victoria* asupra ei, victorie care vine, care trebuie să vină, care poate a și venit... Recunoștința izvorăște neîntrerupt, ca și cum tocmai s-ar fi petrecut cel mai neașteptat lucru, recunoștința unui convalescent — căci acest lucru neașteptat era *însănătoșirea*. „Știința voioasă“, aceasta semnifică saturnaliile unui spirit care a rezistat răbdător unei apăsări teribile și îndelungate — răbdător, sever, rece, fără a se supune, dar și fără speranță — și care dintr-o dată este asaltat de speranță, de speranța însănătoșirii, de *beția* însănătoșirii. Atunci nu e de mirare că ies la lumină multe lucruri neînțelepte și nebunești, multă tandrețe zglobie risipită chiar și asupra unor probleme înfășurate în blană țepoasă, care nu par a dori să fie mângâiate și ademenite. Întreaga carte nu este altceva decât o desfătare după lipsuri și neputințe îndelungate, strigătul de bucurie al puterilor revenite, al credinței reînviată în ziua de mâine și de poimâine, al neașteptatului sentiment și presentiment al viitorului, al apropiatelor aventuri, al mărilor din nou deschise, al țărilor din nou permise, din nou crezute. Și câte lucruri nu lăsasem

în urmă! Această felie de deșert, epuizare, necredință, îngheț în plină tinerețe, această bătrânețe adâncă pătrunsă pe nedrept în viața mea, această tiranie a durerii, supralicitată de tirania mândriei care refuza *concluziile* durerii — iar concluziile sunt consolări —, această însingurare radicală ca o legitimă apărare împotriva disprețului față de oameni, devenit bolnăvicios de clarvăzător, această limitare principială la amarul și duritatea cunoașterii, la rănilor pe care le provoacă, după cum o prescria *dezgustul* născut treptat dintr-un imprudent regim și răsfăț spiritual — care este numit romantism — oh, cine ar putea să simtă toate acestea! Dar acela care ar putea s-o facă mi-ar trece desigur cu vederea mai multe decât puțină nebunie, impetuozitate, „știință voioasă“ — de pildă o mână de cântece adăugate cărții de această dată — cântece în care un poet râde de toți poeții, într-un fel greu de iertat. Ah, dar nu sunt doar poeții și frumoasele lor „sentimente lirice“ asupra cărora acest reînviat își varsă răutatea: cine știe ce victimă își mai caută, ce monstru de subiect parodic îl va fermeca în curând? „Incipit tragoedia“ se spune la sfârșitul acestei cărți îngrijorător de neșovăielnice: păziți-vă! Se prevestește ceva excepțional de răutăcios și de malițios: incipit parodia, nu e nici o îndoială...

2

— Dar să-l lăsăm pe domnul Nietzsche: ce ne pasă că domnul Nietzsche s-a însănătoșit?... Un psiholog cunoaște puține întrebări atât de atrăgătoare cum ar fi cea a raportului dintre sănătate și filozofie, iar în cazul că el însuși se îmbolnăvește, îi va dăruia boli întreaga sa curiozitate științifică. Deoarece, cu condiția de a fi o persoană, ai în mod necesar și filozofia propriei persoane: dar aici există o diferență considerabilă. La unii, cele care filozofează sunt defectele, iar la alții — bogățiile și puterile lor. Primii au *nevoie* de filozofia lor ca suport, liniștire, medicament, salvare, înălțare sufletească,

înstrăinare de sine; pentru cei din urmă ea este doar un lux frumos, în cel mai bun caz voluptatea unei recunoștințe triumfătoare, care în final trebuie înscrisă cu majuscule cosmice pe firmamentul ideilor. Dar în cazul celălalt, mai obișnuit, când disperarea începe să filozofeze, ca la toți gânditorii bolnavi — și poate că în istoria filozofiei ei sunt preponderenți — ce se va întâmpla cu ideea însăși, când ea se va afla sub *apăsarea* bolii? Aceasta este întrebarea care privește psihologul și aici devine experimentul posibil. Aidoma unui călător care își propune să se trezească la o anumită oră, dându-se apoi liniștit somnului, tot astfel și noi filozofii, admițând că ne îmbolnăvim, ne abandonăm bolii pentru o vreme, cu trup și suflet — parcă am închide ochii față de noi înșine. Și după cum călătorul știe că ceva *nu* doarme, ceva care numără orele și-l va trezi, tot așa știm și noi că ceasul hotărâtor ne va găsi treji — că atunci răsare ceva care ne surprinde spiritul *asupra faptei*, vreau să spun în pragul slăbiciunii sau al întoarcerii, al resemnării, al călirii, al întunecării sau cum se mai numesc toate stările maladive ale spiritului, care în zilele sănatoase au împotriva lor *mândria* spiritului (căci rămâne adevărată vechea zicală: „Spiritul mândru, păunul și calul sunt cele mai mândre trei animale de pe pământ“). După o asemenea interogare de sine, ispitire de sine, înveți să privești cu un ochi mai subtil tot ceea ce s-a filozofat până acum, ghicești mai ușor ca înainte ocolișurile nevrute, căile lăturalnice, locurile de odihnă, punctele *însorite* ale ideii pe unde gânditorii suferinzi sunt conduși și ademeniți, tocmai ca suferinzi, știi acum încotro *trupul* bolnav și nevoile sale împing, aruncă, ademenesc spiritul — spre soare, liniște, blândețe, medicamente, spre o consolare într-un sens oarecare. Orice filozofie care pune pacea mai presus decât războiul, orice etică ce înțelege negativ ideea de fericire, orice metafizică și fizică ce cunoaște o finalitate, o stare definitivă de vreun fel oarecare, orice aspirație preponderent estetică sau religioasă spre un alături, un dincolo, un în afară, un deasupra,

permit întrebarea dacă nu cumva boala a fost aceea care l-a inspirat pe filozof. Marcarea inconștientă a necesităților fiziologice sub mantia obiectivului, a idealului, a spiritualității pure merge înfricoșător de departe și m-am întreat adesea dacă, de o manieră generală, filozofia nu a fost cumva până acum doar o interpretare a trupului și o *înțelegere greșită a acestuia*. În spatele celor mai înalte judecăți de valoare care au condus până acum istoria gândirii se ascund neînțelegerile alcătuirii trupești, fie a individului, fie a stărilor sociale sau a raselor în totalitate. Toate acele nebunii îndrăznețe ale metafizicii și în special răspunsurile lor privitoare la *valoarea* existenței pot fi considerate întotdeauna și în primul rând drept simptome ale anumitor trupuri; și dacă astfel de afirmări sau negări ale lumii, măsurate științific, nu au nici un dram de importanță, ele îi oferă totuși istoricului sau psihologului indicii cu atât mai valoroase, ca simptome, după cum am spus, ale trupului, ale reușitei sau nereușitei acestuia, ale plenitudinii, puterii, suveranității sale în istorie, sau ale reținerilor, oboselilor, sărăcirilor sale, ale presimțirii sfârșitului, ale voinței sale de moarte. Încă mai aștept ca un *medic* filozof în sensul excepțional al cuvântului — unul care să urmărească problema sănătății generale a poporului, a epocii, a rasei, a umanității — să aibă odată curajul de a împinge bănuiala mea la extrem, îndrăznind să susțină că în toate filozofările nici n-a fost vorba până acum despre „adevăr“ ci despre altceva, să spunem despre viitor, sănătate, creștere, putere, viață...

3

Se poate ghici că n-aș vrea să mă despart cu ingratitudine de epoca aceea de boală grea, al cărei câștig n-a secat nici azi pentru mine, după cum sunt și foarte conștient de avantajele pe care le am față de toți troglodiții spiritului, datorită sănătății mele variabile. Un filozof care a trecut prin mai multe stări ale sănătății și mai trece încă, a străbătut și tot atâtea

filozofii; el nu *poate* face altfel decât să-și transpună de fiecare dată starea în cea mai spiritualizată formă și depărtare — această artă a transfigurării *este* de fapt filozofie. Noi filozofii nu avem libertatea de a despărți sufletul de trup, cum face poporul, și suntem încă și mai puțin liberi să despărțim sufletul de spirit. Nu suntem broaște gânditoare, aparate de obiectivare și de înregistrare cu mădulele puse la gheață — noi trebuie să naștem permanent ideile din durerea noastră, însoțindu-le părintește cu tot ceea ce avem în noi ca sânge, inimă, foc, bucurie, patimă, suferință, conștiință, soartă, fatalitate. A trăi înseamnă pentru noi a preschimba permanent în lumină și flacăra tot ceea ce suntem, precum și tot ceea ce ne atinge, nici nu *putem* altfel. Iar cu privire la boală, nu am fi aproape tentați să întrebăm dacă de fapt ne-am putea lipsi de ea? Numai marea durere este ultima eliberatoare a spiritului ca învățător al *marii bănuieli* care face din fiecare U un X, un X adevărat, adică litera premergătoare celei ultime... Abia marea durere, acea durere domoală îndelungată, care își ia timp, în care parcă suntem arși la foc de lemn verde, ne obligă pe noi, filozofii, să coborâm în ultimele noastre străfunduri, îndepărtând de noi toată încrederea, tot ceea ce este blajin, învăluitoare, blând, mediocru, în care ne pusese poate înainte vreme toată omenia. Mă îndoiesc că o astfel de durere „îmbunătățește“, dar știu că ne face *mai profunzi*. Fie învățăm să-i opunem mândria noastră, batjocura și puterea voinței noastre, asemenea indianului care, oricât de cumplit ar fi torturat, se despăgubește pe seama schingiuitorului prin răutatea limbii sale, fie ne retragem din fața durerii în acel neant oriental denumit Nirvana, în acea mută, rigidă și surdă resemnare, uitare de sine, ștergere de sine; din asemenea exerciții îndelungi și periculoase ale stăpânirii de sine ieși un alt om, cu câteva semne de întrebare în plus, dar în primul rând cu *voința* de a pune întrebări mai multe, mai adânci, mai severe, mai dure, mai rele, mai liniștit decât până atunci. S-a isprăvit cu încrederea în viață, viața însăși a devenit *problemă*. Nu cumva să se creadă însă că din această cauză devii în mod

necesar obscurantist! Până și dragostea de viață este încă posibilă — numai că iubești altfel. Este ca dragostea pentru o femeie care ne aduce îndoieli... Dar farmecul a tot ce este problematic, bucuria dată de X, este prea mare la oamenii mai spirituali și mai spiritualizați, pentru ca să nu învăluie, mereu din nou, ca o văpaie, toate mizeriile problematicului, toate pericolele nesiguranței, până și gelozia iubitului. Cunoaștem o fericire nouă...

4

În încheiere, pentru ca esențialul să nu rămână nespus: din asemenea străfunduri, din asemenea boli grele, ca și din boala bănuiei grave, te întorci *renăscut*, cu altă piele, mai sensibil, mai răutăcios, cu un gust mai subtil pentru bucurie, cu un gust mai delicat pentru toate lucrurile bune, cu simțuri mai voioase, cu o a doua inocență — mai periculoasă — în bucurie, în același timp mai copilăros și de o sută de ori mai rafinat decât ai fost vreodată înainte. Vai cât de respingătoare este acum plăcerea vulgară, surdă și cenușie, așa cum o înțeleg în general cei pe care îi desfată, „cultivații“ noștri, bogații și conducătorii noștri! Cât de răutăcios ascultăm de-acum înainte gălăgia infernală de iarmaroc cu care, spre a ajunge la „plăceri spirituale“, „omul cultivat“, locuitor al orașelor mari, se lasă astăzi siluit prin artă, carte și muzică, dar și cu ajutorul băuturilor spirtoase! Cât de tare ne dor acum urechile de țipătul teatral al patimii, cât de străine au devenit gustului nostru întreaga agitație romantică și harababura simțurilor pe care le îndrăgește gloata cultivată, împreună cu aspirațiile ei spre sublim, spre solemn, spre întortocheat! Nu, dacă noi, convalescenții, mai avem în general nevoie de vreo artă, atunci este o *altă* artă — o artă batjocoritoare, ușoară, trecătoare, dumnezeiesc de nestânjenită, dumnezeiesc de artificială, care arde ca o flacără vie într-un cer fără nori! Înainte de toate o artă pentru artiști, numai pentru artiști! Înțelegem acum mai bine ce este în primul

rând necesar în *acest scop*: seninătatea, orice fel de seninătate, prieteni! Chiar și ca artiști — aș putea s-o dovedesc. Noi, știutorii, știm acum prea bine unele lucruri; oh, cum vom mai învăța de-acum înainte, ca artiști, să uităm bine, să *ignorăm* bine! Și în privința viitorului nostru; vom fi greu de regăsit pe cărările acelor tineri egipteni care fac templele nesigure noaptea, care îmbrățișează statui și vor neapărat să dezvăluie, să dezvelească, să scoată în plină lumină tot ceea ce din motive serioase este ținut ascuns. Nu, acest prost gust, această voință de adevăr, de „adevăr cu orice preț“, această nebunie tinerească în dragostea pentru adevăr ne dezgustă; avem prea multă experiență, suntem prea serioși, prea veseli, prea marcați, prea profunzi pentru așa ceva... Nu mai credem că adevărul mai rămâne adevăr dacă i se scoate vălul, am trăit destul pentru a crede aceasta. Astăzi ni se pare o problemă de bună-cuviință să nu vrei să vezi totul gol, să nu vrei să participi la toate, să nu vrei să înțelegi și să „știi“ totul. „Este adevărat că bunul Dumnezeu e prezent pretutindeni? și-a întrebat o fetiță mama, dar găsesc că este ceva necuviincios“ — o aluzie pentru filozofi! Ar trebui onorată mai mult *pudoa-rea* cu care natura s-a ascuns în spatele unor taine și felurite incertitudini. Poate că adevărul este o femeie care are motive să nu-și arate motivele! Poate că numele ei, pentru a vorbi grecește, este Baubo? ... Oh, grecii aceștia! Știau să *trăiască*; pentru asta e nevoie să te oprești vitejește la suprafață, la rid, la piele, să te închini aparenței, să crezi în forme, în sunete, în cuvinte, în întregul Olimp al aparenței! Grecii aceștia erau superficiali — *din profunzime*! Și atunci nu ne întoarcem tot aici, noi, temerarii spiritului care am urcat piscul cel mai înalt și mai primejdios al gândirii de astăzi, și am privit apoi în jur, am privit de acolo *în jos*? Nu suntem oare tocmai prin aceasta — greci? Adoratori ai formelor, ai sunetelor, ai cuvintelor? Tocmai de aceea — artiști?

Ruta, lângă Genova
toamna anului 1886

CARTEA ÎNTÂI

Doctrinarii scopului existenței. — Fie că privesc oamenii cu un ochi binevoitor, fie cu unul răutăcios, îi găsesc întotdeauna, pe toți sau pe fiecare în parte, ocupați cu un singur lucru, acela de a face ceea ce folosește păstrării speciei umane. Și desigur nu dintr-un sentiment de dragoste pentru această specie, ci pur și simplu pentru că nimic nu este în ei mai vechi, mai puternic, mai neînduplecat, mai de neînving decât acest instinct — pentru că instinctul acesta reprezintă tocmai *esența* speciei și turmei noastre. Cu toate că de obicei îi împartăș pe semenii tăi destul de repede și de net, cu miopia obișnuită chiar și de la o distanță de cinci pași, în folositori și dăunători, în buni și răi, dacă socotești în mare și dacă te gândești mai îndelung la toate aceste lucruri, devii mai sceptic în privința acestei curățiri și separări, lăsându-te până la urmă păgubaș. Chiar și cel mai dăunător om este poate încă cel mai folositor în privința menținerii speciei: căci el întreține la el sau, prin influența sa, la alții, instincte fără de care omnirea s-ar fi sleit sau ar fi putrezit de mult. Ura, bucuria răutăcioasă de necazul altuia, dorința de a prăda și de a stăpâni, ca și toate celelalte care altfel sunt considerate rele, fac parte din uimitoarea economie costisitoare, risipitoare și în general nebunească, dar care, e *demonstrat*, ne-a menținut până acum specia. Nu mai știu dacă tu, semenul și aproapele meu drag, poți trăi de fapt spre dezavantajul speciei, adică „nechibzuit“ și „rău“; poate că ceea ce ar fi putut dăuna speciei s-a stins

de multe milenii, făcând acum parte dintre cele care nici lui Dumnezeu nu-i mai sunt posibile. Urmează-ți poftele cele mai bune sau cele mai deșănțate și, în primul rând, mergi la pierzanie! — în ambele cazuri vei fi probabil încă, într-un fel oarecare, promotorul și binefăcătorul omenirii, putând să-ți găsești laudătorii — dar și batjocoritorii! Nu-l vei găsi însă niciodată pe acela care să știe să te batjocorească în toate pe tine, individ, chiar și în ceea ce ai tu mai bun, care să te facă să-ți vezi nesfârșita sărăcie de muscă ori de broască în suficientă măsură pentru a corespunde adevărului! Pentru a râde de tine însuși așa cum ar trebui să râzi, pentru a râde *cu adevărat*, cei mai buni nu aveau până acum destul simț al adevărului, iar cei mai dotați aveau mult prea puțin geniu! Poate că și pentru răs există un viitor! Atunci când maxima „specia este totul, individul nu este nimic“ va fi fost asimilată de omenire și oricui îi va fi oricând deschisă poarta spre această ultimă eliberare și iresponsabilitate. Poate că atunci râsul se va înfrăți cu înțelepciunea, poate că atunci nu va mai exista decât „știință voioasă“. Deocamdată este cu totul altfel, deocamdată comedia existenței încă n-a *devenit conștientă* de ea însăși, deocamdată mai este încă vremea tragediei, a moralelor și religiilor. Ce înseamnă această permanentă nouă apariție a unor fondatori de morale și religii, a unor instigatori la lupta pentru aprecieri morale, a unor predicatori ai remușcărilor și războaielor religioase? Ce înseamnă acești eroi pe această scenă? căci până acum au fost eroi și tot restul, care era uneori singurul vizibil și apropiat nouă, a slujit întotdeauna numai la pregătirea acestor eroi, fie ca mașinărie și culise, fie în rolul de confidenți și de valeți. (Poetii, de pildă, au fost întotdeauna valeții unei morale oarecare.) Este de la sine înțeles că și acești tragedieni lucrează în interesul speciei, chiar dacă își închipuie că acționează în interesul divinității și ca trimiși ai Domnului. Și ei propulsează viața speciei, *propulsând credința în viață*. „Merită să trăiești — strigă oricare dintre ei, — viața asta e importantă, viața are

ceva în urma ei, sub ea, aveți grijă!“ Acel instinct care domnește la fel în oamenii superiori ca și în cei mai josnici, instinctul păstrării speciei izbucnește din când în când, ca rațiune și patimă a *spiritului*; el se înconjoară atunci de o suită strălucitoare de motive, vrând din toate puterile să se uite că este de fapt numai pornire, instinct, nebunie și netemeinicie. Viața *trebuie* iubită, *deoarece*! Omul *trebuie* să se promoveze pe sine și pe aproapele său, *deoarece*! Și cum se mai numesc și se vor mai numi în viitor toți acești „trebuie“ și „deoarece“! Pentru ca ceea ce este necesar și se întâmplă întotdeauna de la sine și fără nici un scop să pară de-acum înainte ca fiind făcut în vederea unui scop, plauzibil omului ca rațiune și ultimă poruncă, apare acum învățătorul etic, drept învățător al „scopului existenței“; pentru aceasta el inventează o a doua și altă existență, scoțând-o pe cea veche și obișnuită din balamalele ei vechi și obișnuite, cu ajutorul mecanicii sale noi. Da! El nu vrea cu nici un preț ca noi să *rădem* de existență, nici de noi înșine — și nici de el; pentru el, individul este întotdeauna un individ, ceva prim, ultim și neobișnuit, pentru el nu există nici specie, nici însumări, nici nulități. Oricât de nebunești și de entuziaste ar fi invențiile și aprecierile sale, oricât de mult se înșală asupra mersului firii, tăgăduindu-i condițiile — și toate eticile de până acum au fost atât de nebunești și de nefirești, încât fiecare dintre ele ar fi condus lumea la pieire, dacă ar fi pus stăpânire pe ea — oricum, de fiecare dată când „eroul“ intra în scenă, se obținea ceva nou, opusul îngrozitor al răsului, acea zguduire adâncă a multora la gândul „Da, merită să trăiești! Da, merit să trăiesc!“ — viața și eu și tu și noi toți împreună ne-am devenit încă o dată *interesanți* pentru o vreme. Nu se poate contesta că până acum, *o dată cu timpul*, răsul, rațiunea și natura s-au înstăpânit peste fiecare dintre acești teologi; scurta tragedie sfârșea întotdeauna prin a reveni la eterna comedie a existenței, iar „valorile nenumăratelor hohote de râs“ — pentru a vorbi ca Eschil — vor acoperi în

final până și tragediile cele mai mari. Dar în ciuda acestui rău corector, datorită apariției mereu reînnoite a acestor învățători despre scopul existenței, natura umană s-a modificat totuși în general — *ea are acum o nevoie în plus*, tocmai nevoia ca întotdeauna să apară asemenea învățători și învățături despre „scop“. Omul a devenit treptat un animal fantastic ce trebuie să îndeplinească o condiție existențială în plus față de orice alt animal; din când în când, omul *trebuie* să creadă, să știe *de ce* există, specia sa nu poate prospera fără o încredere periodică în viață! Fără credință în *rațiunea din viață!* Neconținut specia umană va decreta din când în când: „există ceva de care nu mai este deloc voie să se râdă!“ Și cel mai prudent iubitor de oameni va adăuga: „nu numai râsul și înțelepciunea voioasă, ci și tragicul cu toată sublima sa nechibzuință fac parte din mijloacele și nevoile păstrării speciei!“ Și prin urmare! Prin urmare! Prin urmare! Oh, frații mei, mă înțelegeți? Înțelegeți această lege nouă a fluxului și refluxului? Avem și noi timpul nostru!

2

Conștiința intelectuală. — Fac mereu aceeași experiență, împotrivindu-mă ei de asemenea mereu, și nu vreau să cred, cu toate că este evident: *celor mai mulți le lipsește conștiința intelectuală*, ba chiar mi s-a părut adesea că, din cauza unei asemenea cerințe, ești singur ca în deșert în mijlocul celor mai populate orașe. Fiecare te privește cu ochi străini, mânuindu-și în continuare balanța, numind lucrul acesta bun și pe celălalt rău; nimeni nu roșește de rușine dacă lași să se înțeleagă că aceste greutăți nu au o greutate valabilă, nici nu se revoltă împotriva ta; poate că se râde pe seama îndoielii tale. Vreau să spun că *cei mai mulți* nu găsesc demn de dispreț să crezi una sau alta și să trăiești conform lor, *fără* a fi cunoscut înainte ultimele și cele mai sigure motive pentru și împotriva și fără a-ți da nici o osteneală spre a le afla după aceea —

bărbații cei mai dotați și femeile cele mai nobile fac și ei parte dintre acești „cei mai mulți“. Dar ce-mi pasă de bunătatea inimii, de finețe și de geniu, dacă omul acestor virtuți tolerează la el însuși sentimente vlăguite în credință și apreciere, dacă *nevoia de siguranță* nu reprezintă pentru el setea cea mai intimă și nevoia cea mai profundă, ca fiind ceea ce desparte oamenii superiori de cei inferiori! Am găsit la anumiți oameni pioși o ură împotriva rațiunii pentru care le-am fost recunoscător; în felul acesta ei și-au trădat cel puțin reaua conștiință intelectuală! Dar a sta în mijlocul acestei *rerum concordia discors* și a întregii minunate nesiguranțe și multiplicată de sensuri a existenței, *fără a întreba*, fără a tremura de setea și plăcerea întrebării, fără nici măcar a-l urî pe cel care întreabă, poate chiar distrându-te până la ostenire pe seama lui — aceasta este ceea ce consider eu *demn de disprețuit* și acest sentiment este cel pe care îl caut în primul rând la oricine — o nebunie oarecare sfârșește întotdeauna prin a mă convinge că fiecare om are acest sentiment, ca om. Este felul meu de a fi nedrept.

3

Nobil și vulgar. — Firilor vulgare toate sentimentele nobile, generoase li se par nepotrivite și de aceea, în primul rând, de necrezut; fac cu ochiul când aud de așa ceva, părând a vrea să spună: „pesemne că există totuși un avantaj oarecare, nu poți vedea prin toți pereții“; ele sunt bănuitoare față de cel nobil, ca și cum acesta și-ar căuta avantaje pe căi lăturalnice. Dacă se conving într-adevăr de absența intențiilor egoiste și a câștigurilor personale, atunci cel nobil le apare ca un soi de nebun — îi disprețuiesc bucuria și râd de strălucirea ochilor săi. „Cum te poți bucura că ești dezavantajat, cum poți să accepți dezavantajele cu ochii deschiși? De sentimentul nobil trebuie să fie legată o boală a rațiunii“ — așa gândesc ele, aruncând o privire de dispreț, după cum disprețuiesc bucuria pe care nebunul o simte de pe urma ideii sale fixe. Firea vulgară